

طراحی شرکت شبه تعاونی قابل عرضه در بورس

احمد شعبانی*
احمدعلی یوسفی**
علی صالح آبادی***
محمدهادی حبیب‌اللهی****

چکیده

بخش تعاون به‌عنوان یکی از بخش‌های اقتصاد در اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ذکر شده است. با این حال شرکت‌های تعاونی همواره با مشکلاتی مواجه هستند که برخی از آنها به ساختار درونی شرکت‌ها برمی‌گردد؛ لذا امروزه در دنیا انواع تعاونی‌های نوع جدید شکل گرفته‌اند که با تغییر ساختار درونی خود سعی در رفع برخی مشکلات کرده‌اند. یکی از انواع تعاونی‌های نوع جدید، تعاونی‌های سهامی هستند. بر همین اساس مقاله حاضر به این مسئله می‌پردازد که چگونه یک تعاونی می‌تواند سهام خود را در بورس عرضه کند، ولی همچنان به اصول تعاون پایبند باشد. برای این کار تجربه کشورهای مختلف بررسی و انواع مدل‌های تعاونی نوع جدید مطالعه شد و مدل نهایی استخراج گردید. این مدل شامل سه رکن اصلی ذی‌نفعان، حقوق ذی‌نفعان و نوعی سهام خاص است. ذی‌نفعان شرکت به دو گروه سرمایه‌گذاران خارجی و اعضا تقسیم می‌شوند که همه ذی‌نفعان حق رأی مساوی دارند و اعضا و ذی‌نفعان به میزان فعالیت سودآور خود در سود نهایی سهیم هستند. سهام این شرکت در بورس عرضه می‌شود و دارندگان آن مالکان مشاع شرکت هستند. با توجه به تعریف روابط جدید حقوقی، عنوان شرکت «شبه تعاونی قابل عرضه در بورس» برای این شرکت مطلوب‌تر است.

واژه‌های کلیدی: تعاون، شرکت تعاونی، شرکت سهامی، بازار سهام و بورس اوراق بهادار

طبقه‌بندی JEL: A1, R00

Email: ashksadeq@yahoo.com

Email: economy.islamic@gmail.com

Email: ali.salehabadi@seo.ir

Email: mhhabib.67@gmail.com

* دانشیار دانشکده اقتصاد دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

** دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

*** استادیار دانشکده مدیریت دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

**** نویسنده مسئول و دانشجوی دوره دکتری رشته مدیریت مالی دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

تاریخ تأیید: ۱۳۹۴/۶/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۲/۲۸

۱. مقدمه

اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اقتصاد کشور را به سه بخش دولتی، خصوصی و تعاونی تقسیم کرده است. بخش تعاون با کارکردهایش می‌تواند برای قشر وسیعی از افراد فرصت ایجاد کند و با بهره‌مندی آنها از فعالیت اقتصادی، سهم آنها را در تولید ملی افزایش دهد. با این حال به دلیل مشکلات فراوان، بخش تعاون نتوانسته است جایگاه واقعی خود را در اقتصاد کشور پیدا کند. این مشکلات نه تنها در ایران بلکه در دیگر کشورها نیز وجود دارد. لذا امروزه بحث ایجاد تعاونی‌های نوع جدید در دنیا به صورت تئوری مطرح است و گاهی تجربه‌هایی نیز از این نوع تعاونی‌ها وجود دارد.

یکی از مباحث مهمی که در این خصوص مطرح است، سهامی شدن تعاونی‌ها با انگیزه علاقه‌مند کردن سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری در شرکت‌های تعاونی است. البته تشکیل شرکت‌های جدید مستلزم تعریف روابط حقوقی جدید و مشخص کردن رابطه مدیریت و مالکیت می‌باشد. از طرف دیگر شرعی بودن شرکت‌های نوع جدید محل تردید است و باید بررسی شود و در غیر این صورت شاید نتوان الگوی چنین شرکت‌های تعاونی قابل عرضه در بورس را در ایران به کار گرفت.

یک شرکت تعاونی با اهداف خاص خود تشکیل شده است و روابط ذی‌نفعان در تعاونی به طور کامل با یک شرکت سهامی متفاوت است. برای مثال شرکت‌های تعاونی عضو محور هستند و هر کس یک حق رأی دارد؛ ولی شرکت‌های سهامی سرمایه محور هستند و هرکس به میزان سرمایه خود حق رأی دارد. یا اینکه بیشتر تعاونی‌ها به دنبال تأمین منافع ذی‌نفعان خود هستند و این لزوماً به معنای سود مادی بیشتر نیست؛ ولی اساس شرکت سهامی بر اساس سود بیشتر است. به هر حال آنچه مشخص است تفاوت‌های آشکاری بین این دو نوع شرکت وجود دارد و تصور شرکتی که هم تعاونی و هم سهامی باشد تا حدودی مشکل است. لذا مدل ارائه شده در این مقاله نه شبیه مدل تعاونی‌ها و نه مدل سهامی‌هاست؛ ولی باید انتظار داشت که کارکرد شرکت‌های تعاونی در مدل ارائه شده وجود داشته باشد و بتوان مدل را متناسب با اصول تعاون پذیرفته شده تعاون پذیرفت و اگر چنین نباشد هرچند یک مدل شرعی برای شرکت طراحی شده، ولی نمی‌توان ادعا کرد که این مدل جدید در راستای توسعه بخش تعاون است و تمامی اصول و مبانی حاکم بر اقتصاد تعاونی در مدل این مقاله گنجانده می‌شود. لذا باید عنوان دیگری غیر از تعاونی سهامی برگزید. پس غایت این مقاله مدلی است که با حفظ اصول کلی تعاون بتواند در بورس عرضه شود.

۲. انواع مدل‌های تعاونی نوع جدید

در گذشته تعاونی‌ها و به‌ویژه تعاونی‌های کشاورزی، نقش مهمی را در اقتصاد ایفا می‌کردند. با این حال به خاطر صنعتی شدن فعالیت‌های اقتصادی و به‌خصوص صنعت کشاورزی، تعاونی‌ها با چالش‌های جدی مواجه شدند که یکی از آنها کمبود سرمایه لازم برای ورود به فعالیت‌های تجاری و صنایع بزرگ و بین‌المللی بود. در واقع ساختار سنتی تعاونی‌ها و عضو محور بودن آنها و سرمایه‌های اندکی که اعضا می‌آوردند به آنها اجازه چنین کاری را نمی‌داد. عدم دسترسی به منابع سرمایه‌ای خارج از اعضا رشد تعاونی‌ها را با کندی زیادی مواجه کرده بود. از طرفی فعالیت رقیبان شرکت‌های تعاونی در صنایع مختلف و به‌ویژه صنعت کشاورزی به چالش دیگری تبدیل شده بود، زیرا با اوضاع نامناسبی که تعاونی‌ها داشتند عملاً در صحنه رقابت حذف می‌شدند. مجموع این عوامل باعث شد که تعاونی‌ها برای مواجه شدن با این مشکلات و رقابت با رقبای خود و حضور در عرصه‌های ملی و بین‌المللی، محدودیت‌های سرمایه‌ای خود را برطرف کنند و با تأمین مالی مناسب به موفقیت‌های آتی دست یابند (Cook & Iliopoulos, 1999, p. 227).

۲-۱. تعاونی‌های سرمایه‌گذاری نسبی^۱

تعاونی سرمایه‌گذاری نسبی به شرکتی اطلاق می‌شود که حقوق مالکیت در آن محدود به اعضاست و قابل انتقال، بازخريد و يا افزايش نيست. در اين نوع تعاونی‌ها تأمین مالی تنها از طریق اعضا و به نسبت سرمایه‌ای که دارند، صورت می‌گیرد. این نوع تعاونی‌ها سیاست‌های مدیریت سرمایه را برای حصول اطمینان از تناسب سرمایه‌های ایجادشده در داخل اجرا می‌کنند (Chaddad and Cook, 2002, p. 5).

۲-۲. تعاونی‌های عضو-سرمایه‌گذار^۲

عضویت در این نوع تعاونی‌ها محدود به اعضا-حامیان است و حق عضویت در آنها قابل انتقال و بازخريد نيست. سرمایه میان اعضا برحسب نسبت سهام به‌علاوه میزان حمایت آنها از فعالیت‌های تعاونی توزیع می‌شود. بر همین اساس شرکت در طول دوره فعالیت خود سهام جایزه‌ای^۳ منتشر می‌کند که اعضا آن را می‌خرند. بر همین اساس بعد از تحقق سود ابتدا میزان مشارکت اعضا ارزیابی و سود به آنها پرداخت می‌شود و مازاد سود باقیمانده به کسانی که سهام منتشرشده شرکت را خریداری کردند پرداخت می‌شود. باید توجه داشت که خرید سهام جایزه تنها توسط اعضای

1. proportional investment cooperatives

2. member-investor cooperative

3. Bonus share

تعاونی مطرح است و تعاونی برای تشویق بیشتر اعضا برای سرمایه‌گذاری در خود شرکت این کار را انجام می‌دهد (Chaddad and Cook, 2004, p. 353). تعاونی‌های عضو سرمایه‌گذار از لحاظ نوع سهم منتشره به چهار دسته واحدهای مشارکتی،^۱ واحدهای تجهیز سرمایه‌ای،^۲ سهام ممتاز قابل بازخرید^۳ و طرح‌های سهام کارکنان^۴ تقسیم می‌شوند.

۲-۳. تعاونی‌های سهامی-سرمایه‌گذار^۵

در این مدل، شرکت تعاونی دارای سرمایه‌ای است که از طریق سهام و نه از اعضای خود تعاونی حاصل شده است. در واقع شرکت‌های تعاونی سهامی، نوعی سهام جدید منتشر می‌کنند که در کنار سهم رایج در شرکت‌های تعاونی متداول و عضو محور است. سهامی که منتشر می‌شود می‌تواند در شرکت‌های مختلف انواع متفاوتی داشته باشد که براساس حقوق مالکیتی سهام‌داران شامل سود، تحمل ریسک، قابلیت بازخرید و قابلیت انتقال به انواع مختلف تقسیم می‌شود. بر همین اساس می‌توان این نوع شرکت‌های سهامی را به سه دسته اصلی تقسیم کرد: شرکت‌های دارای سهام ممتاز، سهام عادی بدون رأی و گواهی‌های سهام‌داری (Ibid, p. 357).

۲-۳-۱. سهام ممتاز^۶

سهام ممتاز می‌تواند ویژگی‌های متفاوتی داشته باشد. در این روش انواع متفاوت سهام که فاقد حق رأی یا حقوق فرعی دیگری هستند به وسیله اعضا و یا افراد غیر عضو قابل خرید می‌باشند، صادر می‌شوند. به این نوع سهام ممکن است بهره تعلق گیرد و یا دارنده آن در تقسیم سود سهیم باشد. این نوع سهام اغلب در بازارهای ثانویه مبادله می‌شوند. در این روش باید شرایط صدور، حق رأی‌دهی، نرخ بازگشت و قابلیت انتقال در قانون یا اساسنامه تعاونی تعیین شود (Pischke & Rouse, 2004, p.29).

۲-۳-۲. سهام عادی بدون رأی^۷

در سال ۱۹۹۶ شرکت تعاونی معروف کانادایی Saskatchewan Wheat Pool (SWP) که در زنجیره تولید گندم فعالیت می‌کند سهم‌های خود را به سهام عادی بدون حق رأی تبدیل کرد. این سهام به همه اعضای شرکت تعاونی، مدیران و کارمندان اعطا شد و همچنین در بورس سهام تورنتو

1. Participation units

3. Redeemable preference shares

5. Investor-Share Cooperatives

7. Nonvoting common stock

2. Cooperative capitalization units (CCUs)

4. Employee share schemes

6. Preferred stock

نیز عرضه گردید. در حال حاضر سهامداران به آسانی سهام این شرکت را خرید و فروش می‌کنند. سهم قبلی شرکت همچنان در اختیار اعضا و همسران آنها و سازمان‌های ذی‌ربط قرار دارد که غیر قابل انتقال، غیر قابل ارزیابی و البته دارای حق رأی است. در واقع شرکت SWP با این تغییر ساختار قصد داشت که ریسک ناشی از سرمایه‌گذاری در فرآوری‌های غذایی که ارزش افزوده خوبی ایجاد می‌کند را تسهیم کند و همچنان کنترل شرکت در دست اعضای اصلی شرکت باشد. در واقع این مدل که سهامداران فاقد حق رأی در کنار اعضای دارای حق رأی قرار بگیرند یک مدل محبوب و پرطرفدار در شرکت‌های وابسته به صنعت کشاورزی در استرالیا هست (Chaddad and Cook, 2004, p. 358).

۲-۳-۳. گواهی‌های سهامداری^۱

این نوع شرکت‌ها در فرانسه وجود دارند، جایی که مجلس قانونگذار این کشور در سال ۱۹۹۲ برای اتحادیه‌های تعاون غیر عضو محور، این مدل را به تصویب رساند. براساس این مدل سرمایه‌گذاران خارجی می‌توانند عضو شرکت شوند و از طریق خرید این اوراق در اتحادیه‌های تعاونی سرمایه‌گذاری کنند (Chaddad and Cook, 2002, p. 16).

افزون بر مدل‌هایی که ذکر شد مدل‌های دیگری نیز وجود دارند که به دلیل اختصار فقط در قالب جدول زیر ذکر می‌شوند.

جدول ۱: ویژگی‌های انواع مدل‌های تعاونی نوع جدید

ردیف	انواع مدل‌های تعاونی نوع جدید	ساختار سرمایه و روش تأمین مالی	انواع ذی‌نفعان	حقوق ذی‌نفعان	حق رأی	مالکیت
۱	سرمایه‌گذاری نسبی	دارای سهم اعضا	اعضا	سهم در سود به نسبت سرمایه	هر عضو یک رأی	مخصوص اعضا به نسبت آورده
۲	واحدهای مشارکتی	سهم غیر قابل انتقال (مخصوص اعضا) در کنار سهم اعضا	اعضا	سهم در سود به نسبت سرمایه	اعضا یک رأی و سهامداران فاقد رأی	اعضا و سهامداران به نسبت آورده
۳	واحدهای تجهیز سرمایه‌ای	سهم غیر قابل انتقال (ccu) در کنار سهم اعضا	اعضا و سهامداران	متغیر بودن حقوق صاحبان سهام به تشخیص اعضا	اعضا یک رأی و سهامداران فاقد رأی	مخصوص اعضا به نسبت آورده

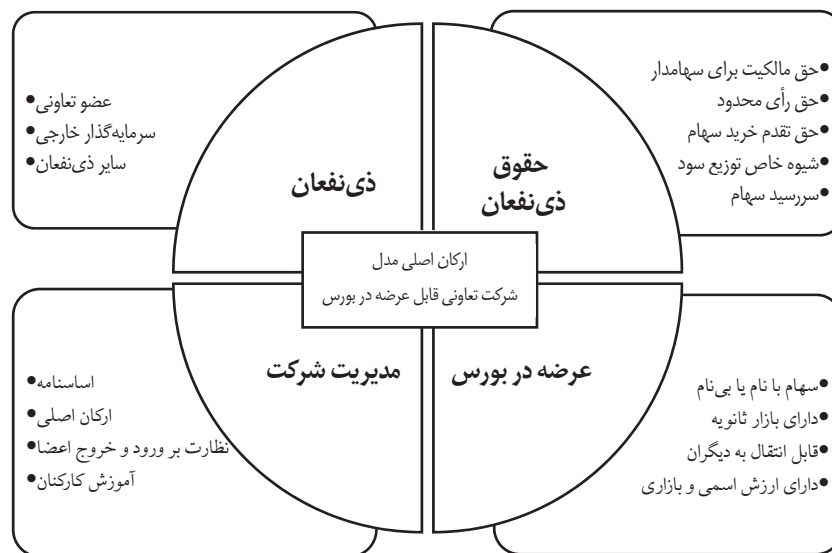
1. Investor participation shares

ردیف	انواع مدل‌های تعاونی نوع جدید	ساختار سرمایه و روش تأمین مالی	انواع ذی‌نفعان	حقوق ذی‌نفعان	حق رأی	مالکیت
۴	سهام ممتاز قابل بازخرید	سهام غیر قابل انتقال در کنار سهم اعضا	اعضا و سهامداران	سهمیم در سود به نسبت سرمایه	اعضا یک رأی و سهامداران فاقد رأی	اعضا و سهامداران به نسبت آورده
۵	تعاونی دارای اوراق قرضه قابل مبادله	دارای سهام اعضا و انتشار اوراق بدهی	اعضا و بدهکاران	دریافت بهره وام توسط بدهکاران و اعضا سهمیم در سود به نسبت سرمایه	هر عضو یک رأی	مخصوص اعضا به نسبت آورده
۶	طرح‌های سهام کارکنان	سهام با محدودیت انتقال برای کارمندان در کنار سهام اعضا	اعضا و کارکنان	سهمیم در سود	هرکس یک رأی	اعضا و کارکنان به نسبت آورده
۷	نسل جدید	نوعی سهام خاص با عنوان حق واگذاری برای هر فرد	اعضا و سهامداران	امکان انتقال سهام به دیگری و سهمیم در سود	هرکس یک رأی	مخصوص اعضا
۸	بر مبنای سند تعهد	استقراض از اعضا برای مدت مشخص در کنار سهام اعضا	اعضا	سود سهام و بهره پول	هر عضو یک رأی	مخصوص اعضا
۹	دارای ائتلاف استراتژیک	حفظ ساختار تعاونی و ایجاد پیمان همکاری با سایر شرکت‌ها	اعضا و شرکت‌های هم‌پیمان	تسهیم سود بین اعضا و شرکت‌های هم‌پیمان	هر عضو یک رأی	مخصوص اعضا
۱۰	دارای تراست کمپانی	حفظ ساختار تعاونی و ایجاد شرکت تابعه	اعضا	سود سهام برای اعضا	هر عضو یک رأی	مخصوص اعضا
۱۱	دارای شرکت تابعه	حفظ ساختار و انتقال فعالیت به یک شرکت سهامی	شرکت تعاونی	شرکت تعاونی به میزان سهام	رأی به نسبت سهام	مخصوص اعضا
۱۲	دارای سهام ممتاز	سهام ممتاز قابل انتقال در بورس در کنار سهام اعضا	اعضا و سهامداران	سود محدود به سرمایه	اعضا دارای یک رأی و سهامداران فاقد رأی	اعضا و سهامداران به نسبت آورده
۱۳	دارای سهام عادی بدون رأی	سهام عادی قابل انتقال در بورس در کنار سهام اعضا	اعضا و سهامداران	سود به نسبت سرمایه	اعضا دارای یک رأی و سهامداران فاقد رأی	اعضا و سهامداران به نسبت آورده

ردیف	انواع مدل‌های تعاونی نوع جدید	ساختار سرمایه و روش تأمین مالی	انواع ذی‌نفعان	حقوق ذی‌نفعان	حق رأی	مالکیت
۱۴	دارای گواهی‌های سهامداری	سهام عادی برای سهامداران که باید عضو شرکت شوند	سهامداران که عضو هستند	سهیم در سود به نسبت سرمایه	یک حق رأی	سهامداران به نسبت تعداد سهام
۱۵	مدل دی جی بانک آلمان	سهام قابل انتقال خارج از بورس	سهامداران	سهیم در سود	رأی به میزان سرمایه	سهامداران به نسبت تعداد سهام
۱۶	تعاونی فراگیر ملی	سهام اعضا	اعضا	سهیم در سود	هر عضو یک رأی	اعضا به نسبت آورده
۱۷	تعاونی سهامی عام	سهام محدود قابل انتقال در بورس	سهامداران	سهیم در سود	رأی به میزان سرمایه	سهامداران به نسبت تعداد سهام

۳. ارکان مدل ارائه شده

پس از انجام مطالعات کتابخانه‌ای و استخراج انواع مدل‌های موجود، مدل مطلوب تعاونی‌های سهامی طراحی شد. مبنای طراحی، کارایی مدل در کنار پایداری به اصول تعاون و پیروی از ضوابط شرعی است. ارکان اصلی مدل طراحی شده در قالب شکل زیر مشخص شده است. در ادامه هریک از موارد تبیین می‌شود.

شکل ۱: ارکان اصلی شرکت تعاونی قابل عرضه در بورس

۳-۱. ذی‌نفعان

منظور از ذی‌نفعان همان مشارکت‌کنندگان فعال در تعاونی‌هاست. در تعاونی‌های متداول ذی‌نفعان اصلی همان اعضای تعاونی‌ها هستند که در بعضی تقسیم‌بندی‌ها، ذی‌نفعان را به دو مورد عضو و حامیان تقسیم می‌کنند. در تعاونی‌های متداول و متعارف همه سرمایه‌تعاونی از طریق آورده اعضا شکل می‌گیرد؛ ولی در مدل پیشنهادی، تعاونی‌ها، سهام برای جذب سرمایه خارجی منتشر می‌کنند. لذا در این مدل افزون بر اعضا، سرمایه‌گذاران نیز از ذی‌نفعان می‌باشند. عضو و سرمایه‌گذار هر کدام جایگاه خاص خود را در شرکت دارد و دو ذی‌نفع به‌طور کامل مجزا هستند. برای شناخت بیشتر، توضیحاتی درباره این دو عنصر اصلی تعاونی قابل عرضه در بورس بیان می‌شود.

۳-۱-۱. عضو

عضویت در تعاونی به اشخاص حقیقی محدود و منحصر نشده است و از کاربرد واژه اشخاص در تعریف، هم شخصیت‌های حقوقی و هم شخصیت‌های حقیقی ارائه شده است. تعریف عضو در این مدل همان است که در تعاونی‌های متعارف آمده است، با این تفاوت که نیاز به آورده نقدی یا حق عضویت نیست؛ بلکه عضو می‌تواند سهام شرکت را بخرد تا در سود و زیان شرکت سهیم شود. یعنی اگرچه تعاونی‌ها طبق قانون می‌توانند اعضای خود را ملزم به پرداخت حداقل سهم مقرر در اساسنامه شرکت کنند؛ ولی در این مدل چنین اجباری نیست.^۱ دلیل این کار آن است که چون در تعاونی‌های متداول، سرمایه‌تعاونی از آورده اعضا تشکیل می‌شود و این نگرانی وجود دارد که اگر اعضای تعاونی سرمایه لازم را فراهم نکنند شرکت با مشکلاتی مواجه شود. ولی در این مدل کمبود سرمایه لازم برای فعالیت شرکت از طریق سهامداران بیرونی تأمین می‌شود و این نگرانی وجود ندارد.

۳-۱-۲. سرمایه‌گذار

سرمایه‌گذار به فردی اطلاق می‌شود که قصد سرمایه‌گذاری در شرکت تعاونی قابل عرضه در بورس را دارد. سرمایه‌گذار کسی است که با خرید سهام شرکت، در آن سرمایه‌گذاری می‌کند و طبق شرایطی که در ادامه می‌آید، مالک شرکت و سهیم در سود شرکت تعاونی قابل عرضه در بورس می‌شود. در مدل‌های بررسی شده سرمایه‌گذار فقط فردی شناخته می‌شد که سرمایه خارج از

۱. البته ممکن است در اساسنامه چنین شرکتی قید شود که اعضا ملزم به خرید مقداری از سهام شرکت هستند؛ ولی در این مدل چنین الزامی وجود ندارد، هرچند وجود چنین شرطی خللی به مدل ایجاد نمی‌کند.

تعاونی را وارد شرکت می‌کند. ولی در این مدل آن‌گونه نیست زیرا اعضای تعاونی خود می‌توانند سرمایه‌گذار شرکت باشند. در واقع در این مدل اعضا به هیچ‌وجه ملزم به پرداخت آورده اولیه یا حق عضویت نمی‌شوند؛ بلکه در صورت تمایل می‌توانند با خرید سهام سرمایه‌گذاری کنند.

۳-۲. حقوق ذی‌نفعان

یکی از ویژگی‌های مدل این است که سرمایه شرکت به میزان سهام منتشره تقسیم می‌شود و خریداران سهام در واقع تأمین‌کنندگان مالی شرکت و مالکان آن می‌شوند. نوع احکام و حقوقی که بر سهام این شرکت‌ها حاکم است با سهام عادی متفاوت است. در واقع طبق ادبیات مالی می‌توان سهام این شرکت‌ها را نوعی سهام ممتاز دانست که ویژگی‌های زیر را دارد:

۳-۲-۱. حق مالکیت

دارندگان سهام شرکت، مالک آن محسوب می‌شوند و از آنجایی که سهام دیگری در این شرکت‌ها منتشر نمی‌شود دارندگان این سهام مالک نهایی شرکت هستند. به عبارت دیگر این نوع سهام در این ویژگی بسیار شبیه سهام عادی است. این نوع مالکیت بدین معناست که صاحبان سهام پذیرای ریسک سرمایه‌گذاری هستند. اگر ریسک‌های مالی و تجاری باعث افت شدید سود هر سهم گردد یا اگر شرکت با زیان مواجه شود، قیمت بازاری و ارزش ذاتی سهام کاهش می‌یابد. اگر شرکت منحل شود یا کل دارایی‌های آن به فروش رود، پس از تسویه تمامی بدهی‌ها آنچه باقی می‌ماند به صاحبان این سهام تعلق خواهد گرفت (جهانخانی و پارسائیان، ۱۳۷۴، ص ۲۴۸).

۳-۲-۲. حق رأی

برخلاف سهام عادی که به دارنده آن به ازای هر سهم یک حق رأی می‌دهد، این نوع شرکت فقط یک حق رأی به دارندگان سهام می‌دهد. یعنی فارغ از تعداد سهامی که سرمایه‌گذار می‌خرد، تنها یک حق رأی در جلسات تصمیم‌گیری و مجامع برگزار شده دارد. از آنجایی که در عمل امکان شرکت همه سهامداران در جلسات میسر نیست، این حق قابل واگذاری به دیگری یا دیگران است. همان‌طور که اشاره شد در بیشتر مدل‌ها سهامدار غیر عضو تعاونی نمی‌تواند حق رأی داشته باشد. در ظاهر این مسئله با ماهیت شرکت‌های تعاونی و فلسفه شکل‌گیری و تأسیس آن تطابق دارد. به هر حال این مسئله یک مطالعه جدی را می‌طلبد و آن این است که معایب و محاسن واگذاری حق رأی به افراد غیر عضو تعاونی چیست؟ در این مدل همه سهامداران چه عضو و چه غیر عضو دارای حق رأی می‌باشند. بر این اساس حق رأی به مالکان اصلی شرکت یا همان

سهامداران می‌رسد و اعضا نیز اگر بخواهند چنین حق رأیی داشته باشند، باید سهام این شرکت را خریداری کنند. نکته آخر اینکه این تحقیق برای سهیم کردن سهامداران در تصمیمات شرکت حق رأی را برای آنها قرار داده است؛ در حالی که می‌تواند این‌گونه نباشد. به نظر می‌رسد باید این مسئله با دقت بیشتری بحث و بررسی شود و نیازمند مطالعه دیگری می‌باشد و آن این است که چه حالت بهینه‌ای برای سهامداران و اعضا و حق رأی آنها وجود دارد که منافع همه افراد و ذی‌نفعان شرکت برآورده شود.

۳-۲-۳. حق تقدم خرید سهام

واژه حق تقدم در ادبیات مالی، تعریف شده و مشخص است. این حق طوری است که به موجب آن دارندگان فعلی سهام در خرید سهام جدید منتشر شده، اولویت خواهند داشت. هدف از اعطای حق تقدم دو چیز است: یکی حفظ کنترل سهامداران موجود بر اداره امور شرکت و دیگری حفظ حقوق مالی آنها (افشاری، ۱۳۷۸، ص ۶۳۶). افزون بر مورد بالا حق دیگری در این مدل وجود دارد و آن اولویت اعضای تعاونی در خرید سهام شرکت است. این اولویت چه در خرید سهام شرکت برای اولین بار و چه در انتشار سهام جدید وجود دارد. در واقع مالکان شرکت را دو دسته از افراد تشکیل می‌دهند: یک گروه سرمایه‌گذارانی که خود عضو تعاونی هستند و گروه دیگر سرمایه‌گذارانی که فقط قصد سرمایه‌گذاری و بهره‌مندی از سود شرکت را دارند. همواره اعضای شرکت بر سرمایه‌گذاران در خرید سهام منتشر شده شرکت اولویت خرید دارند.

۳-۲-۴. سود سهام

برای بیان شیوه مناسب در نحوه توزیع سود در مدل پیشنهادی، ابتدا به منطق توزیع سود در شرکت‌های تعاونی و سهامی اشاره مختصری می‌شود. مدل پیشنهادی سعی دارد نحوه توزیع سود را به نحوی تبیین کند که اعضا و سرمایه‌گذاران شرکت به‌طور عادلانه در سود نهایی سهیم شوند. به نظر می‌رسد تلفیق شیوه توزیع سود در شرکت‌های تعاونی و سهامی مدل مطلوبی را ایجاد می‌کند که اشاره خواهد شد.

۳-۲-۴-۱. شیوه توزیع سود شرکت‌های سهامی و تعاونی

شرکت‌های سهامی و تعاونی هر کدام روش خاصی برای توزیع سود سهام دارند. در شرکت‌های سهامی پس از اینکه شرکت، هزینه‌های عملیاتی و مالی، مالیات و سود سهام ممتاز خود را پرداخت کرد، می‌تواند باقیمانده را به‌عنوان سود سهام به صاحبان سهام عادی بپردازد، مقداری از

این سود به عنوان سود انباشته برای تأمین مالی شرکت در دوره‌های بلندمدت کنار گذاشته می‌شود و بقیه بین سهامداران توزیع می‌شود. مقدار سود سهام توزیعی و شیوه پرداخت بر حسب پیشنهاد مدیریت شرکت و تصویب هیئت مدیره تعیین می‌شود (همان، ص ۶۳۳).

در شرکت‌های تعاونی دو نوع سود تقسیم می‌شود؛ به این طریق که بعد از تقسیم سود محدود به سرمایه، مازاد سود براساس میزان فعالیت هر یک از اعضا و سهم آنها در سودآوری شرکت به آنها پرداخت می‌شود. برای مثال در شرکت تعاونی مصرف به نسبت خرید و در شرکت تعاونی تولید کارگری به نسبت تولید و مزد و در شرکت تعاونی بازاریابی به نسبت محصولی که عضو در طول سال به شرکت تعاونی اضافه می‌کند (ناهد، ۱۳۵۷، ص ۳۳).

۲-۲-۴. تبیین شیوه توزیع سود مدل پیشنهادی

مدلی که در اینجا ارائه شده است تلفیقی از هر دو نوع مورد بالاست. بدین شکل که پس از پرداخت بدهی‌ها و مالیات شرکت و شناسایی سود حسابداری، سود به دو قسمت متفاوت تقسیم می‌شود. یک قسمت آن مربوط به اعضای تعاونی است که در ادبیات تعاونی متداول به سود مازاد برگشتی تعبیر می‌شود و قسمت دیگر سود مربوط به صاحبان سهام شرکت است. تعاونی‌های متداول برای اصالت دادن به عمل و کار، سود سرمایه را روی درصد خاصی محدود می‌کنند و بقیه سود را با فرمول خاص خود به اعضا می‌دهند. محدود کردن سود سرمایه در عقد مشارکت به یک عدد خاص (برای مثال ۱۰ درصد) از لحاظ فقهی جایز نیست.^۱ از طرفی اگر خواسته شود کل سود متعلق به سهامداران دانسته شود اصل اصالت دادن به عمل و کار نفی شده است.

تعاونی‌ها سود مازاد برگشتی را به اعضای خود اختصاص می‌دهند. مبنای تقسیم سود براساس میزان تأثیرگذاری اعضا در سودآوری است. اما سؤال مطرح این است که آیا تنها اعضا در سودآوری شرکت سهیم هستند؟ لذا به نظر می‌رسد که باید سهم سرمایه در سود نهایی نیز در نظر گرفته شود. پس باید در منطق توزیع سود، سهم نیروی کار و سرمایه با هم لحاظ شود. بر همین اساس تقسیم سود به این شکل می‌شود که بخشی از سود نهایی شرکت متعلق به سهامداران است، اما بخش دوم متعلق به سهم نیروی کار و سرمایه در سودآوری شرکت است. سهمی که متعلق به سهامداران است به نسبت سرمایه بین آنها تقسیم می‌شود و سهمی که متعلق به نیروی کار و سرمایه است به نسبت سودآوری هر کدام در سود نهایی پرداخت می‌شود. با توضیحات یادشده مشخص می‌شود که شرکت تعاونی در مدل پیشنهادی ما انواع پرداخت‌ها و توزیع سود را دارد که به طور خلاصه بیان می‌شود:

۱. علاقه‌مندان به پیگیری مباحث فقهی باب مشارکت می‌توانند به ضوابط اختصاصی قراردادها در کتب فقهی مراجعه کنند.

الف) پرداخت حقوق و مزایا: این حقوق و مزایا طبق قانون کار به کارمندان شرکت داده می‌شود. نکته این است که در شرکت‌های تعاونی کارمندان خود از اعضای شرکت هستند. لذا یکی از مزایای اعضایی که در شرکت فعالیت دارند این است که حقوق و مزایای خود را دریافت می‌کنند. این حقوق و مزایا جزء هزینه‌های شرکت تعاونی است و بعد از کسر این هزینه‌ها و سایر هزینه‌های عملیاتی و مالی شرکت و مالیات، سود نهایی شرکت مشخص می‌شود؛

ب) سود اختصاص یافته به سهام: بعد از محاسبه سود نهایی بخشی از سود (مثلاً ۸۰ درصد) سهم سهامداران است. این سهم به نسبت تعداد سهامی که در اختیار هرکس هست پرداخت می‌شود. از آنجایی که سهامدار شرکت هم می‌تواند عضو شرکت باشد و هم سرمایه‌گذار خارجی لذا عضو سهامدار در این سود سهیم است؛

ج) سود اختصاص یافته به نیروی کار و سرمایه: هر یک از اعضا و سهامداران به نسبتی که در یک دوره مالی در سودآوری شرکت سهیم بودند در بخش دیگر سود (مثلاً ۲۰ درصد) سهیم هستند. طبیعی است اعضایی که فعالیت مؤثر در سودآوری شرکت داشته‌اند و همچنین سهامداری که سرمایه او باعث سودآوری شده در این سود سهیم خواهد بود. اعضایی که فعالیت مستمر در سودآوری دارند عضو فعال نامیده می‌شوند.

جدول ۲: سهم‌بری ذی‌نفعان در مدل پیشنهادی

سود اختصاص یافته به نیروی کار و سرمایه	سود اختصاص یافته به سهام	حقوق و مزایا	سهم‌بری ذی‌نفعان از پرداخت‌های شرکت
		✓	کارکنان غیر عضو
✓		✓	عضو فعال فاقد سهام
✓	✓	✓	عضو فعال دارای سهام
✓	✓		سهامدار غیر عضو

۳-۳. عرضه در بورس

یکی از ویژگی‌های این مدل امکان عرضه سهام شرکت در بورس اوراق بهادار است. همان‌طور که بیان شد برخی از شرکت‌های تعاونی سهامی مثل دی جی بانک آلمان، با اینکه سهام منتشر شده دارند، ولی سهامدار نمی‌تواند سهام خود را در بورس بفروشد و واگذاری آن هر چند ممکن است، ولی با اجازه هیئت مدیره صورت می‌گیرد. در این مدل چنین محدودیتی وجود ندارد؛ یعنی طبق مقررات بورس‌های رایج دنیا امکان خرید و فروش سهام این شرکت‌ها بدون اجازه هیئت مدیره وجود دارد. همچنین بیان شد که در مدل تعاونی‌های سهامی عام، به دلیل رعایت عدم تجاوز از

حداکثر مالکیت شرکت، خرید و فروش سهام این شرکت‌ها نیز با محدودیت‌هایی همراه است. عرضه سهام یک شرکت در بورس فرایندها و مفاهیم مختص خود، از جمله ارزش اسمی سهام^۱، قیمت صدور سهام^۲، ارزش دفتری سهام^۳، ارزش بازاری سهام^۴، ارزش ذاتی سهام^۵ و... دارد که شرح آنها در این مجال نمی‌گنجد و به ذکر نام آنها بسنده می‌شود.

۳-۴. مدیریت شرکت و نحوه مشارکت اعضا

یکی از عوامل موفقیت در هر مؤسسه‌ای، مدیریت و سازمان‌دهی صحیح است؛ چون در مواردی همچون شرکتی که عده‌ای با سرمایه‌گذاری، یک واحد اقتصادی تأسیس کرده‌اند، چنانچه هر یک از مالکان و سهامداران بخواهند به‌طور مستقیم در امور شرکت دخالت کنند، امور شرکت از نظم و انسجام لازم خارج و با شکست مواجه می‌شود. از این‌رو مدیریت واحدی لازم است که بتواند عناصر موجود شرکت را هماهنگ کند. بر این اساس، اعضا باید یک نفر یا افراد محدودی را جهت مدیریت برگزینند و به‌عنوان وکیل به آنها اجازه تصرف در مال شرکت و نیز گرفتن تصمیم‌های لازم را بدهند. بنابراین کسانی که به‌عنوان عامل و مدیر انتخاب نشده‌اند حق تصرف و دخالت در مال شرکت را نخواهند داشت. این شرکت نیز همانند تمامی شرکت‌ها دارای اساسنامه^۶، مجمع عمومی، هیئت مدیره و مدیر عامل است، با این تفاوت که شیوه رأی‌دهی در مجمع عمومی متفاوت خواهد بود و هرکس یک حق رأی دارد.

– تعیین سود اختصاص یافته به سرمایه‌گذار و عضو: از آنجایی که این مسئله از وظایف مجمع عمومی شرکت است و تصویب آن تأثیر مستقیم بر عملکرد شرکت، کارکنان، اعضا و سهامداران دارد، لذا به‌طور جداگانه این مطلب نیز مورد بحث و بررسی بیشتر قرار می‌گیرد.

در تبیین ارکان مدل، اشاره شد که سود شناسایی شده باید به دو بخش تقسیم شود: یک بخش آن سهم سهامدار شرکت است و بخش دیگر سهم نیروی کار و سرمایه است. پیشتر بیان شد که این تفکیک به خاطر ارزش نهادن به سرمایه و نیروی کار به شیوه عادلانه است. در این تحقیق تفکیک ۸۰ به ۲۰ مطرح شد که این عدد بدون هیچ کارشناسی یا مطالعه‌ای بیان گردید و فقط برای تفهیم

۱. مبلغی است که در اساسنامه تعیین و روی برگه سهم نوشته می‌شود (موسویان، ۱۳۹۱ الف، ص ۳۷۶).

۲. قیمتی است که سهام برای اولین بار براساس آن، به بازار عرضه می‌شود (افشاری، ۱۳۷۸، ص ۶۳۱).

۳. مبلغی است که در ازای هر سهم عادی در شرکت سرمایه‌گذاری شده است (همان، ص ۶۳۲).

۴. قیمتی است که آن سهام با آن قیمت در بازار معامله می‌شود (همان).

۵. عبارت است از ارزش واقعی سهام یک شرکت که ممکن است با ارزش بازاری آن تفاوت داشته باشد (گلریز، ۱۳۸۴، ص ۶۱-۶۲).

۶. تعهداتی است که آزادانه از طرف اعضای شرکت پذیرفته می‌شود و هرکس که عضویت شرکت را پذیرفت بعدها نمی‌تواند اظهار بی‌اطلاعی کند و مقررات مندرج در اساسنامه را قبول نکند (جلال‌آبادی، ۱۳۸۴، ص ۲۶).

مطلب استفاده شد. به هر حال آنچه می‌دانیم این است که این نسبت بسیار مهم است. اما به نظر می‌رسد که تعیین این عدد فقط باید توسط مالکان شرکت تعیین شود. یعنی یکی از تصمیم‌های مهمی که مجمع عمومی این شرکت بدان می‌پردازد، این است که نسبت تقسیم سود بین سهامداران و اعضا و صاحبان سرمایه چگونه باشد. حتی این عدد می‌تواند در هر دوره مالی متفاوت باشد.

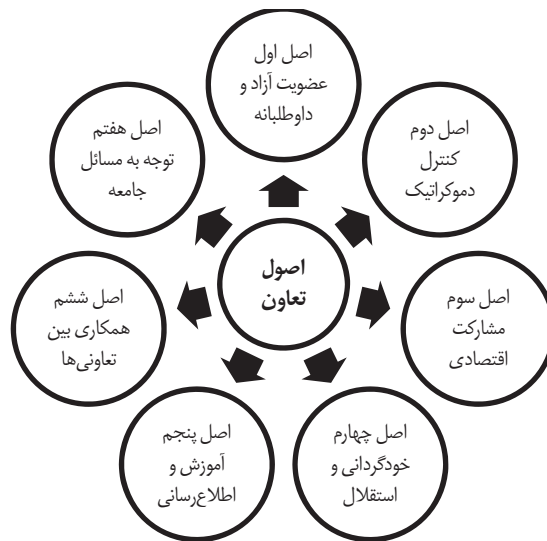
وقتی سود به دو بخش تفکیک شد، سؤال بعدی این است که کیفیت تقسیم سود در هر بخش به چه صورت باشد؟ سود سهامداران کاملاً مشخص و براساس تعداد سهامی است که هر یک از اعضا در اختیار دارند. یعنی کل سهم سود سهامداران به کل سهام منتشره تقسیم می‌شود و هر شخص به تعداد سهامی که دارد سود خود را دریافت می‌کند. اما کیفیت تقسیم سود در بخش دیگر قدری پیچیده‌تر است. پیچیدگی آن هم از این باب است که در این بخش می‌خواهیم سهم نیروی کار و سهم سرمایه در سودآوری شرکت را مشخص کنیم. در واقع فرمولی نیاز است که بتوان چنین تفکیکی را انجام داد و عدالت را در تقسیم سود رعایت کرد. پاسخ به این سؤال نیازمند شناسایی انواع معیارها و شاخص‌های مختلف است. بدیهی است نوع فعالیت شرکت و حیطه فعالیت آن پاسخ‌های متفاوتی را خواهد داد. همچنین در خصوص ارزیابی نیروی کار معیارهای مختلفی از جمله تحصیلات، مهارت، دانش، تجربه، زمان اختصاص یافته، سابقه کار و... اهمیت دارد.

انتخاب معیار مناسب برای شناسایی سهم نیروی کار و سهم سرمایه بسیار مهم است. معیارها باید به‌گونه‌ای باشد که مشوق اعضا و سرمایه‌گذاران باشند. برای مثال می‌توان مشارکت فعال در جلسات مجمع و جلسات تصمیم‌گیری را یکی از معیارها قرار داد. در این صورت سهامداران ترغیب می‌شوند که برای دستیابی به سود بیشتر در جلسات مجمع مشارکت فعال‌تری داشته باشند.

مطالب بالا اهمیت رسیدن به یک نظام جامع برای شناسایی سهم نیروی کار و سهم سرمایه در سودآوری شرکت را تبیین می‌کند. با وجود اهمیت این موضوع مقاله حاضر از طراحی این نظام جامع ناتوان است؛ چراکه چنین طراحی نیازمند مطالعات گسترده میدانی و کتابخانه‌ای است که از موضوع نیز خارج می‌باشد. به هر حال امروزه این کار در تعاونی‌ها انجام می‌شود و طرح این مسئله جدید نیست. در تعاونی‌ها سود به نسبت نقش‌آفرینی اعضا در تعاونی‌ها پرداخت می‌شود که اصل مازاد برگشتی نامیده می‌شود. فرمول اجرایی این اصل در تعاونی‌های مصرف، تولید و یا توزیع متفاوت است. به اجمال اینکه این مدل نیز چنین اقدام مشابهی را در نظر دارد؛ با این تفاوت که در تعاونی‌ها سهم اعضا در سودآوری مشخص می‌شود، ولی در این مدل سهم اعضا و سرمایه سرمایه‌گذاران با هم ارزیابی می‌گردد.

۴. تطبیق مدل با اصول تعاون

اصول تعاون رهنمودهایی است که به ارزش‌های تعاونی^۱ جامه عمل می‌پوشاند. اتحادیه بین‌المللی تعاون از بدو تأسیس خود در سال ۱۸۹۵ مرجع اصلی تعیین‌کننده خط‌مشی و تبیین‌کننده اصول اساسی تعاونی‌ها بوده است. این اتحادیه دو اعلامیه رسمی درباره اصول تعاونی به سال‌های ۱۹۳۷ و ۱۹۶۶ صادر کرد. در اعلامیه سال ۱۹۹۵ همانند گذشته اصول اعلام‌شده، بار دیگر بازنویسی شد و سعی بر آن بود در این بازنویسی اصول تعاونی منطبق با عصر حاضر تفسیر و تشریح شود (اکبری، ۱۳۷۵، ص ۳۰). این بیانیه که به نام «هویت تعاونی» صادر شد، حاوی تعریفی از شرکت‌های تعاونی، فهرستی از ارزش‌های کلیدی نهضت تعاون و مجموعه‌ی بازبینی‌شده‌ای از اصول تعاون به‌منظور هدایت و راهنمایی سازمان‌های تعاونی در آغاز قرن بیست و یکم بود. هدف این بیانیه ارائه شرایط یکسان اقتصادی، اجتماعی و سیاسی برای تعاونی‌هاست. در ضمن بیانیه معترف است که هر گروه جنبش تعاون را به شیوه خاص خود، منفک از دیگران، اقتباس ولی وفاداری به اصول، تعاونی‌هایی را براساس نیازها، تجربیات و فرهنگ خود تأسیس می‌کنند.

شکل ۲: بیانیه اتحادیه بین‌المللی تعاون در باب «هویت تعاونی» سپتامبر ۱۹۹۵

۱. ساختار شرکت‌های تعاونی بر ارزش‌هایی چون خودیاری، دموکراسی، برابری، عدالت و همبستگی بنا شده است. اعضای تعاونی‌ها به ارزش‌های اخلاقی نظیر صداقت، آزاداندیشی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و احترام به رأی و نظر دیگران پایبند می‌باشند.

۴-۱. اصل اول: عضویت آزاد و داوطلبانه

آزادی عضویت برای تمامی گروه‌ها نه تنها اعضای کم‌بضاعت بلکه تمامی اقشار مردم چه در سطوح جامعه یا منطقه تحت پوشش تعاونی باید با آغوش باز به‌عنوان اعضای تعاونی پذیرفته شوند. آزادی عضویت، ویژگی مهم تعاونی‌ها است. با مروری به مدل و ارکان ارائه‌شده آن این نتیجه حاصل می‌شود که این اصل به‌طور کامل در مدل پیشنهادی رعایت شده است. هریک از اعضای تعاونی در ورود به شرکت و یا خارج شدن از آن کاملاً آزاد هستند. یکی از وظایف هیئت مدیره، نظارت بر ورود اعضاست. تصمیم هیئت مدیره در خصوص ورود عضو جدید مغایر با اصل آزادی عضویت نیست. هر شخص حقیقی و حقوقی حق درخواست عضویت دارد. پذیرش یا عدم پذیرش هیئت مدیره مخل اصل آزادی عضویت نیست. اصل آزادی عضویت بیان می‌کند هر فرد جدا از عقاید مذهبی، مسلک سیاسی، موقعیت اجتماعی، وضعیت اقتصادی و ... حق عضویت در شرکت‌های تعاونی را دارد و موارد بالا نمی‌تواند مانع عضویت او در تعاونی‌ها شود (جاسبی، ۱۳۷۳، ص ۶). اجازه هیئت مدیره به خاطر حفظ منافع سایر اعضا و منافع شرکت است و مخل آزادی نیست؛ همان‌طور که در همه تعاونی‌های متداول نیز اجازه عضویت با هیئت امناست و این مسئله مخل اصل آزادی عضویت نیست.

مطلب دیگری که در این مدل به چشم می‌خورد این است که شاید به نظر برسد اجبار اعضا برای پرداخت حق عضویت به نوعی عامل محدودکننده برای عضویت تعاونی‌هاست. هر چند معتقدیم که این اجبار نیز با اصل آزادی منافات ندارد، ولی باید بپذیریم که در تعاونی‌های روستایی بسیاری از افرادی که شایستگی عضویت در تعاونی‌ها را دارند به دلیل عدم توانایی مالی در پرداخت حق عضویت یا خرید حداقل سهم شرکت تعاونی، موفق به عضویت شرکت نمی‌شوند. با این تفسیر به نظر می‌رسد که این اصل نسبت به تعاونی‌های متداول در این مدل نمود بیشتری دارد. چون عضویت شرکت، کاملاً آزاد و بدون پرداخت حق عضویت است. البته دوباره یادآور می‌شویم که اعضا باید تمام مسئولیت‌های یک عضو را انجام دهند و فقط از آورده اولیه یا پرداخت حق عضویت معاف هستند. همچنین ممکن است شرکتی برای عضویت، شرط خرید حداقل تعداد سهامی را در بازار بگذارد که این تصمیم خدشه‌ای به مدل وارد نمی‌کند و از اختیارات مجمع و هیئت مدیره است.

۴-۲. اصل دوم: کنترل دموکراتیک اعضا

اصل دموکراسی در تعاونی‌ها دو تعبیر دارد: یکی اینکه تصمیم‌های گرفته شده بر مبنای رأی اکثریت باشد که در این مدل نیز این‌گونه است. نکته مهم‌تری که این اصل بدان اشاره دارد اصل هر

عضو یک رأی است. اصلی که در مدل پیشنهادی نیز رعایت شده و همه سهامداران و اعضای که سهامدار هستند در تصمیم‌های شرکت فارغ از میزان سرمایه خود تنها یک حق رأی دارند. تفاوت این مدل با مدل‌های تعاونی متعارف این است که در تعاونی‌ها، اعضا هستند که حق رأی دارند؛ ولی در مدل پیشنهادی سهامداران حق رأی دارند. سؤال مطرح این است که چرا در تعاونی‌ها، اعضا سعی دارند که حق رأی را در اختیار خود بگیرند؟ خارج از این بحث که اعضا مالک شرکت هستند، با این حال اعضای تعاون تمایلی به شریک پیدا کردن در تصمیم‌گیری را ندارند. لذا در مدل‌های تعاونی سهامی که بررسی شد تمامی انواع سهام بدون حق رأی صادر شده است. پاسخ این است که اعضای تعاون نگران حاکمیت سرمایه در تصمیم‌گیری‌ها هستند. در دنیا اگر سهامی حق رأی داشته باشد باید به میزان سرمایه باشد. خارج از تعریف سهام ممتاز که در ایران مطرح است و حق رأی می‌تواند به نسبت سرمایه نباشد، در کشورهای دیگر سهام یا دارای حق رأی نیست یا اگر دارای حق رأی باشد، باید هر کس به اندازه سرمایه خود حق رأی داشته باشد. پس اعضای تعاون نگران گرفتن شریک در تصمیم‌گیری نیستند؛ چراکه اعضا و سهامداران همگی در جهت منافع شرکت در تصمیم‌ها حضور پیدا می‌کنند؛ بلکه نگرانی اصلی اعضای تعاون حاکمیت سرمایه و خارج شدن اداره شرکت از دست آنهاست. زیرا معمولاً سهامداران توانایی مالی بالاتری نسبت به اعضا دارند و به راحتی می‌توانند با استفاده از قدرت تصمیم‌گیری خود مدیریت شرکت را در اختیار بگیرند. با توضیحی که بیان شد نمی‌توان این نگرانی مبنی بر خارج شدن کنترل شرکت از اعضا را در مدل پیشنهادی پذیرفت. زیرا با محدود کردن حق رأی، اعضا مطمئن می‌شوند که حاکمیت سرمایه اتفاق نمی‌افتد.

شبهه دیگر این است که اگر حق رأی تنها به اعضا داده شود این مسئله باعث تضاد منافع می‌شود. حال همین مسئله در اینجا نیز مطرح است و اینکه آیا دادن حق رأی تنها به سهامداران باعث تضاد منافع نمی‌شود؟ شرایطی که این حالت با حالت قبل دارد به طور کامل متفاوت است. در شرایط قبل سهامداری که عضو شرکت نبود به هیچ وجه نمی‌توانست در تصمیم‌ها شرکت کند. ولی در این مدل اعضا از سهامداری منع نمی‌شوند؛ بلکه تشویق می‌شوند و در اولویت اول قرار می‌گیرند. یعنی در شرایط قبل سهامدار غیر عضو به راحتی نمی‌توانست عضو شرکت شود تا در تصمیم‌های شرکت مداخله کند؛ ولی در این مدل چنین نیست.

۴-۳. اصل سوم: مشارکت اقتصادی اعضا

مشارکت اعضای تعاونی‌ها در زمینه و حیطه فعالیت شرکت تعاونی در حقیقت به منظور تحکیم پایه‌های ارزشی فرهنگ تعاون و گسترش این فرهنگ در ابعاد اقتصادی، اجتماعی جامعه صورت

گرفت. بدین ترتیب در مقابل نظام ارزشی شرکت سهامی که گروهی سرمایه‌گذاری و گروهی دیگر کار می‌کنند و افراد به اتکای حجم سرمایه و میزان سهام خود سود دریافت می‌کنند و اصولاً الزامی به فعالیت و مشارکت در انجام عملیات شرکت یا گردش کار آن ندارند، نظام تعاونی فرهنگ ارزشی تازه‌ای را مطرح و عمومی کرد. بنابراین اصل شرکت فعالانه اعضای شرکت تعاونی در تولید و عملیات شرکت از وجوه اساسی تمایز تعاونی‌ها از شرکت سهامی و دیگر بخش‌های اقتصادی به‌شمار می‌رود (جمعی از نویسندگان، ۱۳۷۶، ص ۳۹).

در مدل پیشنهادی اگر فردی عضو تعاونی و سهامدار و فعال نیز باشد و در سودآوری شرکت و کمک به تعاونی تلاش انجام دهد، افزون بر سود سهام و حقوق و دستمزد خود سود مربوط به فعالیت خود را نیز دریافت می‌کند. یعنی مدل پیشنهادی هرچند توانسته با سازوکار خود سهامدار جذب کند؛ ولی نقش عضو را همچنان زنده نگهداشته است. نظارت بر ورود و خروج اعضا، سهم کردن آنها در سود شرکت به میزان فعالیت اعضا، دادن حق رأی مساوی به اعضا و سهامداران همگی از مواردی هستند که مشارکت اعضا را تقویت می‌کند. این مدل به دلیل اهمیتی که به اعضا و جایگاه آنها در شرکت می‌دهد امید دارد که سرمایه‌گذاران غیر عضو نیز تمایل داشته باشند به عضویت شرکت در بیایند.

۴-۴. اصل چهارم: خودگردانی و استقلال

یکی از اصول تعاون که به نظر می‌رسد در تعاونی‌ها تا حدی رعایت نمی‌شود، اصل خودگردانی و استقلال است. بسیاری از تعاونی‌ها به دلیل مشکلات مالی و کمبود سرمایه مجبور به استقراض از بانک‌های دولتی و یا برخورداری از حمایت‌های دولتی می‌شوند. حمایت دولت از تعاونی‌ها در بسیاری از کشورها و به‌ویژه در ایران وجود دارد و حتی در سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی نیز بر این حمایت‌ها تأکید شده است. اصل حمایت دولت از تعاونی‌ها برای تقویت آنها نهی نمی‌شود؛ ولی این مطلب نیز انکارناپذیر است که دولت‌ها به واسطه حمایت از بخش تعاون نسبت به آنها ادعا پیدا می‌کنند. دخالت دولت در اداره تعاونی‌ها و سیاست‌های بخش تعاون هم با اصل استقلال و خودگردانی در تضاد است و هم به گفته بسیاری از کارشناسان و متخصصان باعث ناکارآمدی این بخش می‌شود.

یکی از مواردی که باعث حمایت و در نتیجه دخالت دولت در تعاونی‌ها می‌شود، ضعف آنها در تأمین سرمایه است. کمبود وجوه مورد نیاز، همواره تعاونی‌ها را بر آن داشته تا به حمایت‌های دولتی وابسته شوند. به نظر می‌رسد این مدل نسبت به تعاونی‌های متداول کارآمدتر است و توانسته با سازوکاری که شکل داده وابستگی شرکت را به دولت کم کند و همین مسئله باعث استقلال آن

می‌شود. پس نه تنها مدل پیشنهادی با این اصل تعاون به طور کامل سازگاری دارد؛ بلکه به نظر می‌رسد نسبت به تعاونی‌های متداول در تحقق این اصل عملکرد بهتری دارد.

۴-۵. اصل پنجم: آموزش و اطلاع‌رسانی

تحقق این اصل در مدل پیشنهادی امر پیچیده‌ای نیست. هیئت مدیره این شرکت وظیفه دارد تا در جهت تحقق این هدف همه تلاش خود را به کار گیرد. حتی مالکان شرکت می‌توانند در مجامع عمومی بخشی از سود تحقق یافته را به این امر اختصاص دهند تا بتوانند همه افراد جامعه را نسبت به نوع فعالیت خود آگاه کنند. اما آموزش یک مسئله هزینه‌بر است و باعث می‌شود سود خالص کمتر شود. پس چگونه انتظار داریم سهامداران خارجی با امر آموزش مخالفت نکنند؟ مقصود ما آموزشی است که منجر به توانمندسازی کارکنان و اعضا و در نتیجه سودآوری شرکت شود. در بسیاری از شرکت‌های سهامی نیز این امر رایج است؛ ولی از سوی سهامداران مخالفتی صورت نمی‌گیرد؛ زیرا هزینه کردن در این مورد در نهایت سود بالاتری را برای شرکت به ارمغان می‌آورد و لذا سهامداران نیز به این مسئله راضی هستند.

۴-۶. اصل ششم: همکاری بین تعاونی‌ها

این اصل به خاطر تقویت بخش تعاون و رقابت با شرکت‌های تجاری است. اصل همکاری پذیرفته شده است. البته هرچند این مدل سازوکار جدایی از تعاونی‌های متعارف دارد؛ ولی خود را متعهد به تقویت بخش تعاون می‌داند. امروزه شرکت‌های بزرگ و سازمان‌های مؤثر به خوبی دریافته‌اند که اگر تا زمانی اصل رقابت برای آنها مسئله اصلی بود، امروزه باید اصل همکاری را جایگزین رقابت کنند. در بستر همکاری است که شرکت‌ها می‌توانند از فرصت‌ها استفاده کنند و البته در رقابتی بزرگ‌تر با شرکت‌های متحد دیگر قرار بگیرند.

۴-۷. اصل هفتم: توجه به مسائل جامعه

به گفته بیشتر اندیشمندان، تعاون در بستر تقابل نظام سرمایه‌داری و سوسیالیست شکل گرفته و با نفی هر دو آنها خود مکتب جدید را مطرح کرده است. در طول سال‌ها که این مکتب با فراز و فرودهای مختلفی مواجه بوده همواره سعی کرده است تا با نگاه به مسائلی که افراد جامعه با آن درگیر هستند، رفع آنها را به عهده گیرد و گامی مؤثر در جهت منافع آحاد جامعه بردارد. اصل توجه به نیروی کار در عین اصالت دادن به سرمایه همواره مورد توجه این مکتب بوده و سعی کرده است با همین فرمول در تمام دوره‌ها مسائل پیش رو را حل کند و موفقیت‌های چشمگیری از خود به

جای گذارد. از آنجایی که مدل پیشنهادی نیز کاملاً براساس همین تفکر شکل گرفته و تنها می‌خواهد با تغییر الگوی ساختاری و مالکیتی در تعاونی‌های متداول برخی مشکلات آنها را برطرف کند؛ لذا اصل توجه به مسائل جامعه نیز در این مدل مطرح است که مورد توجه قرار خواهد گرفت.

۴-۸. نتیجه تطبیق مدل با اصول تعاون

تطبیق مدل پیشنهادی با اصول تعاون ما را به این نتیجه می‌رساند که هرچند این مدل در برخی سازوکارها با تعاونی‌های متعارف متفاوت است؛ ولی با اصول تعاون تضاد آشکاری ندارد و تقریباً در همه اصول این مدل با اصول پذیرفته شده تعاون سازگاری دارد.

جدول ۳: مقایسه شرکت تعاونی سهامی با تعاونی متداول

تعاونی متداول	تعاونی قابل عرضه در بورس		
اعضای سهامدار مالک‌اند	اعضا و سرمایه‌گذاران سهامدار مالک‌اند	مالکیت	تفاوت‌ها
اعضا	سهامداران (اعضا و غیر اعضا)	تصمیم‌گیرندگان	
سهام غیر قابل انتقال	سهام قابل انتقال در بورس	نوع سهام	
بین اعضا	بین اعضا و سرمایه‌گذاران خارجی	کیفیت تقسیم سود	
اعضا آزادند	اعضا آزادند	اصل آزادی در عضویت	شباهت‌ها
حق رأی با اکثریت اعضا	حق رأی با اکثریت سهامداران	اصل دموکراسی	
حق رأی یکسان اعضا	حق رأی یکسان اعضا و سهامداران	محدودیت حق رأی	
اعضا همه‌کاره‌اند	اهمیت نقش عضو نسبت به سرمایه‌گذار	عضومحور	
مستقل، با احتمال وابستگی به حمایت دولت	کاملاً مستقل	استقلال و خودگردانی	
خدمت به اعضا	خدمت به اعضا	تعهد خدمت	

شاید به مدل پیشنهادی اشکال شود که تعاون به‌طور کامل با انتشار سهام مخالف است و ماهیت تعاونی با سهامی بودن در تناقض است. ما نیز معتقدیم که تعاونی‌های متداول به‌طور کامل با این مدل‌ها در تضاد هستند. چون از لحاظ ساختار و ذی‌نفعان کاملاً متفاوت هستند. ولی پاسخ دقیق‌تر این است که می‌توان شرکت‌های جدیدی تأسیس کرد که ساختارهای متفاوتی با تعاونی‌های متداول داشته باشند؛ ولی روح حاکم بر شرکت‌های تعاونی که در اصول تعاون خلاصه می‌شوند، بر آن شرکت‌ها حاکم باشد. ما در این مقاله سعی در ارائه ساختاری جدید با سازوکارهای جدید داریم. چنین تغییری ممکن است با بعضی اصول تعاون در تضاد باشد که ما آن را قبل از پرداختن

به این موضوع پذیرفته بودیم. مدل‌های نوع جدید آنهایی بودند که آشکارا اصول ثابت تعاون را نقض می‌کردند. ولی به نظر می‌رسد که این مدل تا حد زیادی با اصول کلی تعاون مطابقت دارد. لذا می‌توان ادعا کرد که مدل ایجادشده یک تعاونی نوع جدید است که توانسته با تغییر ساختار مناسب، برخی مشکلات تعاونی‌های متداول را برطرف و همچنان از اصول کلی تعاون تبعیت کند.

۵. اعتبارسنجی مدل

روش پژوهش مقاله دارای مبانی نظری و توصیفی-پیمایشی است. در بعد توصیفی-پیمایشی پس از دستیابی به مدل مطلوب برای تعاونی‌های قابل عرضه در بورس، از نظر متخصصان تعاون و متخصصان بازارهای مالی برای اعتبارسنجی استفاده شده است. منظور از اعتبارسنجی استفاده از نظر و دیدگاه متخصصان مرتبط، در تأیید مدل پیشنهادی است. بعد از طراحی مدل با استفاده از پرسشنامه‌ای حاوی اهداف، کارکردها و ارکان مدل پیشنهادی، انواع سؤال‌های مرتبط با هر بخش طراحی شد و این مجموعه سؤالات براساس مقیاس لیکرت تنظیم گردید.

جامعه آماری این پژوهش متخصصان مربوط به تعاون و بازارهای مالی هستند. با توجه به اینکه مدل پیشنهادی تلفیقی از شرکت‌های سهامی و شرکت‌های تعاونی است؛ لذا به تخصص متخصصان هر دو حوزه به‌طور توأم نیاز دارد. بنابراین افرادی که در این دو حوزه دانش و اطلاعات لازم را داشتند به‌عنوان جامعه آماری انتخاب شدند. به این منظور با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند تعدادی از متخصصان انتخاب شدند. بر همین اساس نتایج حاصل به تفکیک سؤالاتی که پرسیده شد به شرح زیر است:

جدول ۴: نتایج اعتبارسنجی مدل

ردیف سؤالات	میزان پاسخ‌دهی صحیح	خیلی زیاد (۱)		کم (۲)		متوسط (۳)		زیاد (۴)		خیلی زیاد (۵)		میزان پاسخ‌دهی صحیح مدل به اهدافی که برای آن طراحی شده است (اهداف)
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۳/۶۲	۶۵/۴	۸	۱	۰	۰	۲۳	۳	۶۲	۸	۸	۱	رفع کمبود سرمایه شرکت‌ها
۳/۴۶	۶۱/۵	۰	۰	۸	۱	۴۶	۶	۳۸	۵	۸	۱	استفاده از پتانسیل بازارهای مالی
۳/۳۸	۵۹/۶	۱۵	۲	۸	۱	۱۵	۲	۴۶	۶	۱۵	۲	کمک به حل مدیریت ضعیف تعاونی‌ها
۳/۳۱	۵۷/۷	۰	۰	۲۳	۳	۳۱	۴	۳۸	۵	۸	۱	سازگاری کلی با اصول تعاون
۳/۲۳	۵۵/۸	۸	۱	۱۵	۲	۳۸	۵	۲۳	۳	۱۵	۲	نفی حاکمیت سرمایه و مکتب سرمایه‌داری
۳/۴	۶۰	۶	۴	۱۱	۷	۳۱	۲۰	۴۲	۲۷	۱۱	۷	جمع

میانگین نمره	میانگین درصد	خیلی کم (۱)		کم (۲)		متوسط (۳)		زیاد (۴)		خیلی زیاد (۵)		میزان مطلوب بودن ارکان مدل و روابط بین آنها (تأیید ارکان)
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۳/۳۸	۵۹/۶	۰	۰	۱۵	۲	۳۱	۴	۵۴	۷	۰	۰	میزان شفافیت ارکان و روابط بین آنها
۳/۳۱	۵۷/۷	۸	۱	۸	۱	۳۱	۴	۵۴	۷	۰	۰	جامع بودن ارکان مدل
۳/۳۱	۵۷/۷	۰	۰	۱۵	۲	۴۶	۶	۳۱	۴	۸	۱	عادلانه بودن تقسیم سود به نسبت ۸۰ به ۲۰
۳/۳۳	۵۸/۳	۳	۱	۱۳	۵	۳۶	۱۴	۴۶	۱۸	۳	۱	جمع
میانگین نمره	میانگین درصد	خیلی کم (۱)		کم (۲)		متوسط (۳)		زیاد (۴)		خیلی زیاد (۵)		میزان کارایی انواع کارکردهای متصور از مدل پیشنهادی (کارکردها)
		درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۳/۵۴	۶۳/۵	۸	۱	۰	۰	۳۱	۴	۵۴	۷	۸	۱	توزیع عادلانه سود بین سهامداران و اعضا
۳/۵۴	۶۳/۵	۰	۰	۱۵	۲	۲۳	۳	۵۴	۷	۸	۱	توجه به نقش عضو و تأمین منافع آنها
۳/۷۷	۶۹/۲	۰	۰	۸	۱	۲۳	۳	۵۴	۷	۱۵	۲	همسویی منافع اعضا و کارفرمایان
۳/۲۳	۵۵/۸	۱۵	۲	۸	۱	۱۵	۲	۶۲	۸	۰	۰	همسویی منافع سهامداران و کارفرمایان
۳/۴۶	۶۱/۵	۰	۰	۸	۱	۴۶	۶	۳۸	۵	۸	۱	حمایت مادی و معنوی اعضا در شرایط سخت
۳/۳۸	۵۹/۶	۸	۱	۱۵	۲	۱۵	۲	۵۴	۷	۸	۱	ترغیب سرمایه‌گذار به خرید سهام
۳/۴۹	۶۲/۲	۵	۴	۹	۷	۲۶	۲۰	۵۳	۴۱	۸	۶	عدم نیاز به آورده اولیه توسط اعضا
۳/۵۴	۶۳/۵	۸	۱	۰	۰	۳۱	۴	۵۴	۷	۸	۱	توزیع ریسک و نا اطمینانی به سهامداران
۳/۵۴	۶۳/۵	۰	۰	۱۵	۲	۲۳	۳	۵۴	۷	۸	۱	امکان خصوصی‌سازی از طریق این مدل
۳/۷۷	۶۹/۲	۰	۰	۸	۱	۲۳	۳	۵۴	۷	۱۵	۲	ثبات سرمایه شرکت
۳/۲۳	۵۵/۸	۱۵	۲	۸	۱	۱۵	۲	۶۲	۸	۰	۰	ثبات اقتصادی شرکت
۳/۴۶	۶۱/۵	۰	۰	۸	۱	۴۶	۶	۳۸	۵	۸	۱	جمع

نتایج حاصل از اعتبارسنجی: با توجه به اینکه سؤالات گزینه‌ای پرسش از نخبگان براساس طیف لیکرت طراحی شده است، لذا نمره بالاتر از ۳ در هر محور نشان‌دهنده مطلوب بودن مورد پرسش شده است. برای تجمیع نظرات نخبگان از میانگین حسابی استفاده شد و نتیجه هر مورد در ستون آخر جدول بالا قابل مشاهده است. بر همین اساس در تمامی موارد چون میانگین نظرات خبرگان بالاتر از میانگین طیف لیکرت (۳) قرار گرفته است، لذا مدل پیشنهادی با توجه به سؤالات گزینه‌ای توانسته تمامی اهداف و کارکردهای متصور از آن را محقق کند. همچنین کلیت ارکان مدل و روابط بین آنها مورد تأیید نخبگان قرار گرفته است.

۶. نتیجه گیری

یکی از مواردی که در این مقاله بحث و بررسی شد، انواع تعاونی‌های نوع جدید است. همان‌طور که پیشتر نیز اشاره شد نهضت تعاون در مسیر توسعه و رشد، شکل‌های مختلفی از شرکت‌های تعاونی را به خود دیده که بیشتر در جهت پاسخگویی به مشکلات پیش روی تعاونی‌ها ایجاد شده‌اند. بر همین اساس پس از بررسی انواع مدل‌های رایج این نتیجه حاصل شد که اگر یک شرکت تعاونی و یک شرکت سهامی در دو سر یک طیف قرار داده شود، سایر مدل‌های تعاونی نوع جدید در بین این طیف قرار دارند. بعضی از آنها در ویژگی‌های خود بسیار شبیه شرکت‌های سهامی و بعضی بسیار شبیه شرکت‌های تعاونی هستند. با این حال نکته مشترکی که در بیشتر مدل‌ها وجود دارد این است که شرکت‌های تعاونی سعی کردند به اصول کلی تعاون پایبند باشند و مسائلی مثل نقش محوری عضو، مشارکت مؤثر اعضا و یک حق رأی برای هر نفر در بیشتر مدل‌ها وجود داشت.

جدول ۵: مقایسه مدل پیشنهادی با شرکت تعاونی و سهامی

ارکان اصلی مدل	شرکت تعاونی متداول	شرکت تعاونی قابل عرضه در بورس	شرکت سهامی عام
ذی‌نفعان	اعضا	اعضا و سرمایه‌گذاران (سهامداران)	سرمایه‌گذاران (سهامداران)
ساختار سرمایه	سهام خریداری شده توسط اعضا	سهام خریداری شده توسط سهامداران	سهام خریداری شده توسط سهامداران
مالکیت	مالکیت مشاع بین اعضا	مالکیت مشاع بین سهامداران	مالکیت مشاع بین سهامداران
مدیریت	هیئت مدیره به انتخاب اعضا	هیئت مدیره به انتخاب سهامداران	هیئت مدیره به انتخاب سهامداران
حق رأی	هر عضو یک رأی	هر سهامدار یک رأی	هر سهم یک رأی
کیفیت تقسیم سود	سود محدود به سرمایه اعضا و سود مازاد برگشتی به میزان فعالیت اعضا	بخشی از سود به نسبت سرمایه سهامداران و مابقی به نسبت میزان تأثیر کار و سرمایه در سود	سود به نسبت سرمایه بین سهامداران
انتقال سهام	غیر قابل انتقال	قابل انتقال براساس قیمت عرضه و تقاضا در بازار	قابل انتقال براساس قیمت عرضه و تقاضا در بازار
بازار ثانویه	ندارد	دارد	دارد
ساختار شرکت	عضومحور با اتکا به سرمایه اعضا	عضومحور با اتکا به سرمایه اعضا و سرمایه‌گذاران غیر عضو	سرمایه‌محور با اتکا به سرمایه سهامداران

به اعتقاد ما شرکت‌های تعاونی در نوع پرداخت سود و نوع مشارکت اعضا بهتر از شرکت‌های سهامی عمل می‌کنند و نظام عادلانه‌تری را دنبال می‌کنند. لذا مدل پیشنهادی در رقابت با

شرکت‌های سهامی مطرح نشده بلکه فقط امکان سهامی شدن تعاونی‌ها را بررسی کرده و به این نتیجه رسیده است که، اگر بخواهیم با توجه به تجارب کشورهای مختلف و با توجه به شناختی که از اصول تعاون داریم، مدلی را ارائه دهیم که بتوان سهام یک تعاونی را در بورس منتشر کرد، به چنین مدلی خواهیم رسید.

هدف از طراحی چنین مدلی کمک به برخی مشکلات تعاونی‌ها از جمله تأمین مالی و مشکلات کمبود وجوه سرمایه‌ای است. بر همین اساس سعی شد در طراحی مدل از اصول تعاون عدول نشود و در چارچوب نظام تعاونی باشد. هرچند معتقدیم که این مدل با تعاونی‌های متداول و متعارف تفاوت‌هایی دارد؛ ولی هرگونه تغییر در ساختار مستلزم پذیرش این تفاوت‌هاست. در تبیین ماهیت این شرکت و تطبیق آن با اصول تعاون لازم است اشاره شود که می‌توان تعاونی‌ها را به سه دسته کلی تقسیم‌بندی کرد: دسته‌ای از تعاونی‌ها را می‌توان به تعاونی واقعی تشبیه کرد؛ یعنی تعاونی‌هایی که با پایبندی به تمام اصول تعاون و برای تحقق فلسفه تعاون فعالیت می‌کنند. مدل تعاونی‌های متداول می‌تواند مصداق این تعاونی‌ها باشد. نوع دیگر تعاونی‌ها، تعاونی‌های کاذب هستند که فقط برای دریافت نام و اعتبار تعاون و بهره‌مندی از مزایای تخصیص یافته به این بخش، عنوان تعاون بر خود نهادند؛ در حالی که بر پایه مشارکت مؤثر اعضا فعالیت نمی‌کنند و کاری به فلسفه شکل‌گیری تعاونی‌ها ندارند. بین دو سر این طیف دسته سوم تعاونی‌ها وجود دارند که می‌توان به شبه تعاونی‌ها اشاره کرد. بسیاری از مدل‌های نوع جدیدی که در این تحقیق بدان اشاره شده است، در این دسته جای می‌گیرند. شبه تعاونی‌ها قائل به حفظ بعضی اصول ثابت تعاون هستند؛ ولی از برخی اصول عدول و در راستای منافع خود طراحی جدیدی در ساختار شرکت ایجاد کرده‌اند. برابری حق رأی، مشارکت مؤثر اعضا و عضومحوری از اصول کلی خدشه‌ناپذیر است. با این حال اصل آموزش یا اصل توجه به مسائل جامعه از مواردی می‌باشد که ممکن است در این شرکت‌ها نادیده گرفته شود. هرچند این تعاونی‌ها با تعاونی‌های واقعی تفاوت‌هایی دارند؛ ولی به واسطه کارکردهایشان در دایره نظام تعاون جای می‌گیرند. بر همین اساس شاید بهترین تعبیر این باشد که ما در این مقاله یک نوع شبه تعاون را معرفی کرده‌ایم که افزون بر عضومحوری توانسته سرمایه‌گذار خارجی را از طریق بازار بورس جذب شرکت کند. بر همین اساس نام دقیق‌تر شرکت طراحی شده در این مقاله، «شرکت شبه تعاونی قابل عرضه در بورس» است، تا با شرکت‌های تعاونی متداول تفاوت داشته باشد.

منابع

۱. افشاری، اسدالله (۱۳۷۸)، مدیریت مالی در تنوری و عمل، تهران: انتشارات سروش.
 ۲. اکبری، طاهره (۱۳۷۵)، «اصول تعاون در قرن بیست و یکم، بیانیه اتحادیه بین‌المللی تعاون در باب هویت تعاونی»، تعاون، ش ۶۲.
 ۳. پورسید، بهزاد و محمود مطهرپور (۱۳۹۱)، «ماهیت حقوقی شرکت‌های تعاونی سهامی عام»، فصلنامه مجلس و راهبرد، سال ۱۹، ش ۷۰، تهران.
 ۴. جاسبی، عبدالله (۱۳۷۳)، «اقتصاد تعاونی»، تعاون، ش ۲، ج ۱.
 ۵. جهانخانی، علی و علی پارسائیان (۱۳۷۴)، بورس اوراق بهادار، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
 ۶. جلال آبادی، اسدالله و سمیه شاه حسینی (۱۳۸۴)، «تعاونی‌ها در ایران و عوامل مؤثر بر توسعه و عملکرد آنها»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۷۶۳۶.
 ۷. جمعی از نویسندگان (۱۳۷۶)، «اصول تعاون در آلمان»، تعاون، ش ۷۸.
 ۸. حسینی، حسن (۱۳۷۴)، حقوق تعاون، شرکت‌های تعاونی، ج ۱، چ ۲ با تجدید نظر، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
 ۹. شسر آبادانی، غلام‌رضا (۱۳۸۳)، «اقتصاد تعاونی در اسلام»، اقتصاد اسلامی، ش ۲، ج ۴.
 ۱۰. طالب، مهدی (۱۳۸۴)، اصول و اندیشه‌های تعاونی، تهران: چاپ انتشارات دانشگاه تهران.
 ۱۱. گلریز، حسن (۱۳۸۴)، «بورس اوراق بهادار»، تهران: انتشارات امیرکبیر.
 ۱۲. موسویان، سیدعباس (۱۳۹۱ الف)، بازار سرمایه اسلامی، ج اول، چ اول، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
 ۱۳. _____، (۱۳۹۱ ب)، مبانی فقهی بازار پول و سرمایه، چ اول، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام.
 ۱۴. ناهید، منوچهر (۱۳۵۷)، «امور مالی و حسابرسی شرکت‌های تعاونی»، حسابرس، ش ۸، ج ۲.
 ۱۵. یوسفی، احمدعلی (۱۳۸۹)، «بررسی تطبیقی اقتصاد تعاونی با اقتصاد سرمایه‌داری و اقتصاد اسلامی»، اقتصاد اسلامی، ش ۱، ج ۱۰، قم.
16. Chaddad, Fabio R. Michael L. Cook. (2002), *An ownership rights typology of cooperative models*, Department of Agricultural Economics Working.

17. — (2004), “Understanding New Cooperative Models: An Ownership–Control Rights Typology”, *Applied Economic Perspectives And Policy*, 3, No. 6.
18. Cook, M. L. ; Iliopoulos, C. (1999), “Beginning to Inform the Theory of the Cooperative Firm: Em ergence of the New Generation Cooperative”, *Finnish J. Bus. Econ*, No. 4.
19. Pischke Von, j.d. and john G. rouse (2004), “new strategies for mobilizing capital in agricultural cooperatives”, *food and agriculture organization of the united nations, rome*, 34, pp. 67-73.
20. <http://www.investopedia.com>, 1393/5/10.